

5. *Essealaiset ja Qumran*

Timo Eskola

Kuolleen meren kirjakääröt. Qumranin tekstit suomeksi. (R. Sollamo, toim., Yliopistopaino 1991); Die Texte aus Qumran (E. Lohse); The Dead Sea Scrolls Translated (F.C. Martinez); Josephus, Complete Works (by W. Whiston, Grand Rapids, Mich.: Kregel).

Josefuksen mukaan juutalaisuudessa oli kolme hallitsevaa lahkoa, saddukeukset, fariseukset ja essealaiset. On erikoista, että Uudessa testamentissa ei essealaisia mainita kertaakaan. Silti Josefus näyttää tuntevat heidän ajattelunsa paremmin kuin monien muiden ryhmien käsitykset.

Essealaiset

Josefus kirjoittaa essealaisten elämästä ja opetuksista varsin paljon. “Essealaiset hylkäävät mielihyvää tuottavat asiat pahana, mutta arvostavat pidättyvyyttä ja himojen voittamista hyveenä. He välttävät avioitumista, mutta ottavat luokseen toisten lapsia, kunhan nämä ovat sopeutuvia ja oppimiskykyisiä, ja arvostavat näitä itsensä kaltaisiksi sekä opettavat heitä omille tavoilleen. He eivät täysin kiellä avioliiton sopivuutta ja niin tapahtuvaa ihmissuvun jatkumista, mutta varovat irstasta käyttäytymistä naisia kohtaan, ja ovat vakuuttuneita siitä, että kukaan niistä ei pysy uskollisena yhdelle ainoalle miehelle. Nämä miehet halveksivat rikkauksia ja ovat niin avomielisiä, että se herättää kunnioituksemme.” (Jos.Bell. II, viii, 2-3).

Josefus kertoo edelleen, että essealaiset pitivät omaisuutta yhteisenä. He jakavat tarvitseville ja ovat vieraanvaraisia kylään saapuville toisille essealaisille. Vaikka joka kohdasta Josefuksen kertomusta ei ole helppo päätellä, onko kyseessä luostari (kuten Qumran) vai tavallinen kylä, hän kuitenkin ilmoittaa, että essealaiset asuivat kaikkialla maassa eri kaupungeissa.

Essealaiset ovat Josefuksen mukaan tunnettuja hurskaudestaan. He nousevat varhain aamulla eivätkä puhu maallisista asioista ennen auringon nousua. Sen sijaan he rukoilevat säännöllisesti. Tästä olemme aikaisemmin nähneet esimerkin Qumranin teksteistä. Myös puhtaussäännösten noudattaminen on ollut ankaraa, vaikka essealaiset eivät eläneetkään varsinaisissa luostariolosuhteissa. Qumranin tavoin he pukeutuivat töidensä jälkeen valkeisiin kaapuihin ja suorittivat rituaalisen puhdistautumisen mikve-altaassa. Sen jälkeen essealaiset söivät yhdessä. Ilta-ateria tapahtui samaan tapaan kuin Qumranissa: salissa vallitsi pyhä hiljaisuus ja papit ohjasivat ruokailua (Jos.Bell. II, viii, 5).

Jos joku halusi liittyä essealaisiin, hänelle määrättiin vuoden koeaika. Jos tulija osoitti vuoden kuluessa kykenevänsä siveelliseen elämään, hänet otettiin lahkoon sisälle. Se merkitsi erityisesti osallisuutta “puhdistavista vesistä”, eli essealaisten initiaatiokasteesta. Sen jälkeen alkoi Josefuksen mukaan kahden vuoden noviisiaika. Vasta siinä osoitetun puhtaan vaelluksen perusteella noviisi pääsi täysjäseneksi. Ilmeisesti oli niin, että yhteiselle “pyhälle” aterialle noviisitkaan eivät saaneet vielä osallistua. Täysjäsenyyden alussa noviisien tuli Josefuksen mukaan vanna “kauhistuttavia valoja” ja sitoutua Jumalan tahdon noudattamiseen sekä oikeudenmukaiseen elämään toisia ihmisiä kohtaan. Tämä ajatus vastaa sitä, mitä Qumranissa opetettiin yhteisöön tulosta.

“Sitoutukoon hän velvoittavalla valalla kääntymään Mooseksen lakiin – kaiken sen mukaan, mitä Hän on käskenyt – kaikesta sydämestään ja kaikesta sielustaan. Seuratkoon hän kaikkea sitä, mitä siitä on paljastettu Sadokin pojille, papeille, jotka ylläpitävät liiton ja kysyvät Hänen tahtoaan...” (1QS V, 8–9).

Qumranin tekstien mukaan kuulustelun läpäisseet pääsivät sisälle yhteisöön, mutta he eivät olleet vielä osallisia puhdistavista riiteistä. Luostarin ensimmäinen noviisiaika kesti vuoden. “Jos hän pääsee sisään yhdyskunnan neuvostoon, hän ei saa koskea yhteisen kokouksen puhtauteen, ennen kuin he ovat tutkineet hänen henkensä ja tekonsa ja ennen kuin hänen ensimmäinen vuotensa on kulunut.” (1QS V, 16-17).

Essealaisten lain tulkinta oli tarkkaa ja yksityiskohtaista. He olivat kuuluisia esimerkiksi sapatin vietostaan. He noudattivat useita ankaria säädöksiä, joiden luonteesta rabbiinisessa juutalaisuudessa myöhemminkin keskusteltiin. Esimerkiksi ruoka piti valmistaa etukäteen sapatin päivää varten. Tulta ei saanut sytyttää sapattina. Ruoka-astioita ei saanut siirtää, koska se olisi ollut työn tekemistä.

Essealaiset muodostivat lahkon, joka on edustanut perin konservatiivista ja ankaraa juutalaisuuden tulkintaa. Heidän elämänsä on ollut askeettista ja jäsenet ovat pyrkineet hurskauteen kaikessa elämisessään. Samat piirteet näkyvät Qumranin teksteissä. Qumrania on pidetty essealaisten luostarina, mutta tarkkaa yhteyttä näiden kahden välillä ei osata määritellä.

Qumranin papillinen yhteisö

Qumranin yhteisön historiaa tunnetaan heidän kirjoitustensa perusteella. Yhteisö oli pappien perustama ja siksi sen erityispiirteet muodostuivat papillisiksi. He noudattivat ehkä kaupunkien essealaisiakin ankarammin papillisia puhtaussäännöksiä. Toisaalta ryhmä oli myös sovituksen yhteisö, jonka sovittava luonne liittyi sen papillisuuteen.

Qumranin yhteisöä johti *neuvosto*, johon kuului kolme pappia ja 12 miestä. He olivat “nuhteettomia kaikessa, mitä laista on ilmoitettu” (1QS VIII, 1). Tämä neuvosto edusti koko yhteisöä ja sillä oli jopa messiaaninen asema Israelin

historiassa. “He noudattakoot maassa uskollisuutta vakaalla mielellä ja särkyneellä hengellä, ja sovittakoot synnin vanhurskauden teoilla ja koettelemuksen (tuomalla) ahdingolla.” (VIII, 3). Qumranin neuvoston jäsenet uskoivat että heillä oli sovituksen välineet hallussaan.

Neuvostoa kuvataan teksteissä monilla arvokkailla nimityksillä. Se oli “ikuinen istutus, Israelin pyhä huone” eli temppeli, jossa Jumala lopun aikana toimi. (VIII, 6–8). Siksi se saattoi suorittaa tehtäviä, jotka aikaisemmin olivat Jerusalemin temppelin yksinoikeuksia.

“Sillä Jumalan totuuden neuvoston hengellä miehen tiet sovitetaan, kaikki hänen syntinsä, niin että hän näkee elämän valkeuden. Pyhällä hengellä, joka on yhdyskunnalla Hänen totuudessaan, hänet puhdistetaan kaikista hänen synneistään. Oikeamielisyyden ja nöyryyden hengellä hänen syntinsä sovitetaan. Kun hänen sielunsa nöyrtyy Jumalan käskyihin, hänen ruumiinsa puhdistetaan. Hänet vihmotaan vihmontavedellä ja pyhitetään puhdistusvedellä” (II, 6–9).

Temppeliä ei käsitetty konkreettiseksi niin, että luostarissa olisi todella toimitettu säännöllisiä uhreja Jerusalemin temppelin tapaan. Uhraaminen ymmärrettiin vertauskuvallisella tavalla. Sovitus hankittiin Qumranissa ilman polttouhreja. “Kun näin tapahtuu Israelissa kaikkien näiden säädösten mukaan, ne ovat perustuksena pyhälle hengelle ikuisiksi totuudeksi, jotta rikkomuksen (tuottama) syyllisyys ja uskottomuuden synty sovitettaisiin ja maa olisi otollinen ilman polttouhrien lihaa ja yhteysuhrien rasvaa. Oikea huulten ylistysuhri on kuin vanhurskauden otollinen tuoksu, ja nuhteeton vaellus on kuin mieluisa vapaaehtoinen uhri.” (1QS IX, 3-5).

Qumraniin paennut Vanhurskauden opettaja oli seuraajineen rakentanut uuden “pyhäkön”. Yhteisö uskoi toteuttaneensa Jumalan tahdon ja saaneensa Jumalan lupaukset, kun sen jäsenet sitoutuivat Mooseksen lain noudattamiseen. Qumranin yhteisön papillinen luonne ja sen jäsenten ankara askeettisuus kuuluvat siten läheisesti yhteen. Pyhitysmuutoksen ryhmän tuli noudattaa lakia joka kohdassa. Nuhteeton elämä eli “lain tekojen” toteuttaminen korjasi kansan lankeemuksen. Samalla se tuotti sovituksen yhteisön jäsenille. Kuuliaisena elävä yhteisö uskoi olevansa Israelin valittu “jäännös”, jonka välityksellä Jumala johtaisi kansan vielä kerran kunniaan.

Kuuliaisuus ja sovitus

Kuuliaisuuden uskottiin tuottavan sovituksen rangaistuksen alla eläneelle kansalle. Vanhasta testamentista löytyi myös ihanteellisia esimerkkejä tuollaisen sovituksen hankkijoista. Heistä tärkein oli Aaronin pojanpoika Pinehas, joka oli israelilaisten pappina erämaavaelluksen aikana. Kansan langettua palvomaan epäjumalia hän nousi sovituksen tuojaksi. Surmaten kaksi epäjumalanpalvelijaa Pinehas osoitti uskollisuutensa Jumalaa kohtaan. Se katsottiin hänelle erityiseksi ansioksi: “se tulee

hänelle ja hänen jälkeläisillensä ikuisesti pappouden liitoksi, koska hän kiivaili Jumalansa puolesta ja toimitti sovituksen israelilaisille” (4. Moos. 25:13, vanha käännös).

Pinehaksen kuuliaisuus oli ainutlaatuista siksi, että se tuotti sovituksen kansalle. Israel sai esikuvan siitä, miten uskollisuus Jumalalle voi tuottaa sovituksen. Myöhemmin Pinehasta muistellaankin Israelin suurena hengellisenä johtajana Mooseksen ja Aaronin rinnalla (Ps. 106:30). Hänen kuuliaisuutensa ja sen tuoma sovitus ovat myös Siirakin kirjan mukaan pappouteen liittyneen liiton perusta (Siir. 46:23–24).

Kun Qumranin yhteisön identiteetti piti muodostaa ilman yhteyttä temppeleihin, ryhmän teologit etsivät kirjoituksista mallin toisenlaisesta sovituksen tuottamisesta. Ajatus kuuliaisuuden tuomasta sovituksesta sopi luontevasti yhteisön synergistiseen näkemykseen lain noudattamisen merkityksestä. Teologian lopputuloksena oli kuitenkin ns. normatiivisen juutalaisuuden kannalta perin erikoinen käsitys sovituksesta. Sovitus ei ollutkaan vain kulttiin sidottua toimintaa. Se oli sen sijaan kuuliaisuuden teko, joka perusteltiin synergistisen pelastuskäsityksen avulla.

Synergistisen pelastuskäsityksen perusteella on edelleen helppo ymmärtää, miten Jumalan armollisuuden korostus voitiin yhdistää perin legalistiselta näyttävään kuuliaisuuden vaatimukseen. Sen ajan juutalaisuuteen kuului aina ajatus Jumalan armahtavaisuudesta (vrt. Sanders). Qumranin tekstit eivät tee tässä poikkeusta. Niistä löytyy kauniita kuvauksia Jumalan anteeksiannosta ja huolenpidosta. Lauseet eivät heidän teologiansa kokonaisuudessa kuitenkaan joudu ristiriitaan kuuliaisuuden vaatimuksen kanssa.

Yhteisössä ei kerskailtu eskatologisen pelastuksen tulevan lain noudattamisen perusteella – vaikka se olikin pelastuksen ehto. Yhdyskuntasäännön päättävässä psalmissa ylistetään päinvastoin Jumalan armoa ja hänen lahjoittamaansa vanhurskautta. Pyhien yhteisöön päässeiden eskatologinen toivo oli Jumalassa. “Mitä minuun tulee, minun vanhurskauteni (tai: oikeuteni) on Jumalassa. Hänen kädessään on tieni täydellisyys ja sydämeni suoruus. Hän pyyhkii pois rikkomukseni omalla vanhurskaudellaan (tai: tuomiollaan).” (1QS XI, 2–3).

Vielä kauniimmin asia sanotaan hieman myöhemmin kohdassa, joka herättää suorastaan muistumia Paavalin kirjeistä: “Jos minä kompastun, ovat Jumalan armotyöt minun apuni ikuisesti. Jos minä syntisen lihan tähden lankean, on minun vanhurskauteni (tai: oikeuteni) Jumalan vanhurskaudessa (tai: tuomioissa) ikuisesti.” (XI, 12). Yhteisön neuvosto tuotti (sijais)kuuliaisuudellaan sovituksen jokaiselle langenneelle jäsenelle. Synergismin johtavan periaatteen mukaisesti uskottiin, että synty ei voi nousta kuuliaisuuden tuottaman hyvityksen yli.

Qumranin yhteisön *kulttiateria* korostaa yhteisön papillista luonnetta. Aterian johti ylipappi, joka siunasi leivän ja viinin sekä jakoi sen jokaiselle vuorollaan. Ateriassa oli siten jotain eskatologista, lopun ajan tapahtumiin kuuluvaa, mutta siinä oli myös jotain sellaista, joka liitti sen läheisesti temppeleihin ja papistoon. Temppelein käytännöstä tiedämme, että papit saivat ruokansa päivittäisistä uhreista. Teurastettavien lampaiden sekä ruoka- ja juomauhrin ainekset eivät menneet hukkaan

jokapäiväisissä toimituksissa. Ne muodostivat temppelissä palvelevien pappien aterian.

Päivittäisen ruokauhrin lisäksi Jerusalemin temppelissä oli viikottaista uhria varten uhrileipäpöytä, jota olemme tottuneet vanhassa kielenkäytössä kutsumaan näkyleipäpöydäksi. Sen päällä olivat maljat juomauhria varten ja Jumalalle erotetut leivät. “Pidä aina pöydällä minun kasvojeni edessä uhrileipiä” (2. Moos. 25:30).

Kolmannen Mooseksen kirjan mukaan uhrileipäpöydällä oli kaksitoista leipää kahdessa kuuden leivän rivissä. “Papin tulee joka sapatti asettaa leivät paikoilleen Herran eteen; se on liittoon kuuluva ikuinen velvollisuus, joka israelilaisten on täytettävä. Leivät kuuluvat Aaronille ja hänen jälkeläisilleen. Heidän on syötävä ne pyhässä paikassa, sillä ne ovat erityisen pyhiä. Ne on säädetty heidän ikuisiksi osuudekseen Herralle omistetuista tuliuhreista.” (3. Moos. 24: 8–9).

Temppelin “pyhät lahjat” olivat siten papiston ateriana. Joka ilta he söivät leipää sekä uhrilampaan lihaa ylimmäisen papin johdolla. Ateriaan kuului usein myös viikoittaisen uhrin leipiä. Uhriin kuului lisäksi viiniä juomauhrina. Emme kuitenkaan tiedä, oliko temppelissä lupa juoda sitä, vai käytettiinkö aterialla vain vettä.

Qumranin kulttiateria muistuttaa vastaavaa aterialla.

“Kun he valmistavat pöydän aterioidakseen ja juodakseen viiniä, tulee papin ojentaa kätensä ensimmäisenä, jotta hän siunaisi uutisleivän ja uuden viinin.” (1QS VI, 4–6).

Yhteisön “pöytä” oli arvokas paikka ja sen ääreen aterialle saivat käydä vain yhteisön täysjäsenet. Kulttiaterialla pappi siunasi leivän ja viinin ja jakoi ne samaan tapaan kuin temppelissä ylimmäinen pappi jakoi ruokauhrin pappien ruuaksi. Qumraniin muuttaneet papit ovat saattaneet jatkaa yhteistä ruokauhrin syömistään normaalisti sen toiminnan jatkeena, johon he olivat aikaisemmin tottuneet temppelissä. Nyt heidän johtajanaan oli Vanhurskauden opettaja, joka jakoi pyhän aterian. Itse ryhmä muodosti uuden temppelin, jossa Jumalan pyhyys toteutui temppelin aterialla myöten.